

research, which prove that role of the dominant motivation within the years of study is changing. It was found that the first years leading motive of learning activities is a professional one, in the second year – personal prestige, the third – both, in the fourth year here the pragmatic motive is added. There was also found the priority of professional and educational motives in the motivational spectrum of students of all courses. It is revealed that students, starting from the third year, have changes related to educational activities toward increasing importance of motives of cognitive achievement and competitiveness. The success of studies largely affects professional and cognitive motives. The results of the study show that within studying at high school students' priorities are shifting from external to internal motivation, and overall direction is towards educational and professional components of competitiveness using the acquired deep knowledge.

Keywords: motivation, motivational sphere of personality, learning activities, structure of motif, the dominant dynamics, dynamics of motives.

Подано до редакції 04.08.2015

УДК: 159.922.6+159.923-022.326.5

Ганна Олександрівна Кондрицька,
старший викладач кафедри теорії та методики практичної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна
Даниил Валерійович Данілов,
студент 4 курсу факультету психологічної освіти
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна

КРИЗА ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК З ВІКОВИМИ ОСОБЛИВОСТЯМИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглянуто різні теоретичні підходи вітчизняної та зарубіжної психології з питань визначення феномена «криза». Проаналізовано психологічні особливості вікової кризи, критерії та типи життєвих криз, характеристики основних кризових періодів. Визначено теоретичні підходи щодо розкриття суттєвого змісту розвитку в критичні віки, особливості розвитку дитини в період переживання вікової кризи. З'ясовано етапи вікової кризи. В матеріалах представлений опис проблеми кризи в контексті розвитку і періодизації дитинства. Виділено дві сторони кризи, які необхідно враховувати, розкриваючи її психологічну структуру і значення для наступного розвитку дитини. Представлено істотний зміст розвитку в критичні віки, який полягає у виникненні своєрідних та специфічних новоутворень та якісно відрізняється від новоутворень стабільних віків. На основі теоретичного аналізу розведено поняття «критичний період» і «криза». На основі проведеного дослідження виділені основні ознаки юнацької кризи та простежено, яким чином переживання кризи впливає на професійне самовизначення. В статті виявлено вплив зовнішніх факторів, що перешкоджають внутрішньому усвідомленому вибору, і від того, як буде долатися юнацька криза, залежить в подальшому розв'язання соціальних потреб завдяки отриманню професійної спеціальності. З'ясовується питання особливостей та профілактики вікових криз, а також їх вплив на психічне здоров'я молоді.

Ключові слова: криза, вікова криза, життєва криза, кризовий період, юнацька криза.

Постановка проблеми. Теоретико-емпіричне дослідження стану проблеми вікових криз неможливе без аналізу специфіки її структурних компонентів. Враховуючи предмет нашого дослідження ми, по-перше, розглянули саме критерії і типи життєвих криз, специфіку вікової кризи, виділили основні характеристики кризових періодів, різні підходи до виділення структури кризи. Так, І. П. Павлов, зазначав, що людська психіка розвивається як система, що самовдосконалюється [5]. Постійно порушується і знову відновлюється рівновага між організмом і середовищем, причому стан рівноваги є тимчасовим, а процес урівноваження – постійним. Суперечності, що виникають при цьому, спонукають організм до активності, спрямованої на їх подолання, на відновлення рівноваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи традиційні поняття (С. Ю. Головін, М. В. Гамезо), кризою ми визначили стан, який породжується проблемою, що встала перед індивідом, від якої він не може піти і яку не може розв'язати в короткий час і звичним способом (смерть близької людини, важке захворювання, зміна зовнішності, різка зміна соціального статусу і т.ін.) [2; 7]. За даними (М. В. Гамезо, В. С. Герасимової, Г. Г. Горелової, Л. М. Орлової) існують такі критерії і типи життєвих криз: за віковим критерієм (криза трьох років, криза підліткового періоду, «криза тридцяти» та ін.); за критерієм тривалості (короткочасна і довгострокова); за критерієм результативності (конструктивна і деструктивна); за критерієм діяльності (криза операційного боку життєдіяльності («не знаю як жити далі»), криза

мотиваційно-цілевого боку життєдіяльності («не знаю, для чого жити далі»), криза значеннєвого боку («не знаю, навіщо взагалі жити далі») [2].

У вітчизняній психології проблема криз довгий час розглядалася в контексті проблем розвитку і періодизації дитинства. На думку В. С. Мухіної, Л. А. Венгера психічний розвиток дітей відбувається нерівномірно. У ньому спостерігаються періоди повільних, поступових змін, коли дитина протягом тривалого часу зберігає ті самі основні риси психічного вигляду, і періоди набагато більш різких, стрибкоподібних змін, зв'язаних з відмиранням, зникненням старих і появою нових психічних рис, що часом роблять дитину буквально невідомою для навколишніх. Ці стрибкоподібні переходи вони називають кризами розвитку [4].

За Л. С. Виготським, вони виникають на стику двох віків і знаменують собою завершення попереднього вікового періоду і початок наступного. Джерелом виникнення кризи виступає протиріччя між зростаючими фізичними і психічними можливостями дитини і раніше сформованими формами її взаємин з оточуючими людьми і видами (способами) діяльності [1].

Так, основними характеристиками кризових періодів (за Л. С. Виготським), можна назвати: 1) наявність різких змін у короткі відрізки часу; 2) невизначеність межі кризи, тобто труднощі визначення моментів її початку і закінчення. Криза виникає непомітно, її початок важко діагностувати; 3) як правило, у середині кризового періоду спостерігається його кульмінація, наявність цієї кульмінаційної крапки відрізняє критичний період від інших; 4) конфлікти з навколишніми з боку внутрішнього життя – хворобливі і болісні конфлікти і переживання, важковихованість дитини, випадання її із системи педагогічного впливу, падіння шкільної успішності, інтересу до занять; 5) наявність руйнування в розвитку, тобто «на перший план висуваються процеси відмирання і згортання, розпаду і розкладання того, що утворилося на попередній стадії» [1].

Першою в науковій літературі була описана криза статевого дозрівання. Пізніше була відкрита криза трьох років. Ще пізніше була вивчена криза семи років. Поряд з ними виділяють кризу новонародженості і кризу одного року. Таким чином, дитина від моменту народження і до періоду юнацтва переживає п'ять кризових періодів.

Аналізуючи дослідження В. В. Давидова, ми виділили дві сторони кризи, які необхідно враховувати, розкриваючи її психологічний зміст і значення для наступного розвитку дитини. Перша з них – руйнівна сторона кризи. Дитячий розвиток містить у собі процеси згортання і відмирання. Виникнення нового неодмінно означає відмирання старого. Процеси відмирання старого сконцентровані переважно в кризових віках. Але негативна сторона кризи – це зворотна, тіньова сторона позитивної, конструктивної сторони [9].

Самий суттєвий зміст розвитку в критичні віки полягає у виникненні новоутворень, які, як показує конкретне дослідження (К. М. Поліванова, М. Г. Сла-

гіна, Т. В. Драгунова), у вищому ступеню своєрідні і специфічні. Їх головна відмінність від новоутворень стабільних віків у тому, що вони носять перехідний характер. Це означає, що в подальшому вони не зберігаються у тому вигляді, в якому виникають в критичний період, і не входять в якості необхідного складового в інтегральну структуру майбутньої особистості. Вони відмирають, ніби поглинаючись новоутвореннями наступного, стабільного, віку, включаючись до їх складу як підлегла інстанція, що не має самостійного існування, розчиняючись і трансформуючись в них настільки, що без спеціального і глибокого аналізу часто неможливо відкрити наявність цього трансформованого утворення критичного періоду в здобутках подальшого стабільного віку [6].

Розвиваючи ідеї Л. С. Виготського, інший науковий дослідник, Д. Б. Ельконін, запропонував розглядати кожен психологічний вік на основі наступних критеріїв: 1) Соціальна ситуація розвитку. Ця система відносин, у яку дитина вступає в суспільстві. Це те, як вона орієнтується в системі суспільних відносин, в які галузі громадського життя вона входить. 2) Основний, чи ведучий, тип діяльності дитини в цей період. При цьому необхідно розглядати не тільки вид діяльності, але і структуру діяльності у відповідному віці й аналізувати, чому саме цей тип діяльності ведучий. 3) Основні новотвори розвитку. Важливо показати, як нові досягнення в розвитку переростають соціальну ситуацію і ведуть до її «вибуху» – кризи. 4) Кризи, за Д. Б. Ельконіним, – переломні крапки на кривій дитячого розвитку, що відокремлюють один вік від іншого. Розкрити психологічну сутність кризи означає зрозуміти внутрішню динаміку розвитку в цей період [1, 9].

Завдяки теоретичному аналізу ми можемо зробити висновок, що на відміну від Л. С. Виготського і його послідовників О. М. Леонтьєв розводить поняття «критичний період» і «криза». Якщо критичний період – немінучий перехід з однієї стадії психічного розвитку на іншу, то криза може не бути, якщо психічний розвиток дитини відбувається не стихійно, а є розумно керованим процесом – керованим вихованням [1, 3]. Ця «безкризовість» розвитку одержала підтвердження в роботах М. І. Лісіної, що досліджувала генезіс спілкування дитини і дорослого. Віковий перехід розуміється як окремий випадок діалектичної взаємодії форми і змісту спілкування дитини і дорослого. В процесі розвитку дитини настає момент, коли зміст «переростає» старі форми спілкування і виникає нова форма спілкування [6].

Величезне місце в психології вікових криз займають роботи Л. І. Божович. У цілому її позиція продовжує лінію Л. С. Виготського в розробці питань, пов'язаних з поняттям «переживання» і на прикладі кризи семи років було продемонстровано, що відстрочка переходу в нові умови життя приводить до явищ, що були зрозумілі як свідчення кризи розвитку.

На наш погляд, це дуже важлива для вітчизняної психології дослідницька позиція. Особливу значи-

мість ці ідеї здобувають у зв'язку з тим, що Л. І. Божович виражала та експериментально підтверджувала пануючу у 50-70-і роки тезу про психологічний зміст критичних віків. Кризи визначалися не нормою, а патологією розвитку. При грамотному, цілеспрямованому керуванні процесом виховання критичних явищ у розвитку вдавалося уникнути. Зміст же переходу з одного вікового періоду в інший переводилося з психологічної площини в педагогічну. Криза переставала бути явищем психологічної реальності, а була наслідком неправильного виховання [1, 4].

У зарубіжній психології найбільш поширена епігенетична концепція Е. Еріксона. На його думку, сутністю кожної кризи є вибір, що людина повинна зробити. Вибір здійснюється між двома альтернативними варіантами рішення вікових задач розвитку. Характер вибору позначається на подальшому житті людини. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що криза, за Е. Еріксоном, позначає конфлікт протилежних тенденцій, що виникає як наслідок досягнення визначеного рівня психологічної зрілості і соціальних вимог, пропорованих до індивіда. Він не є деструктивним. Навпаки, Е. Еріксон уживає поняття «криза» в контексті уявлень про розвиток, щоб виділити «непогрозу катастрофи, а момент зміни, критичний період підвищеної уразливості і зрелих тенденцій, і внаслідок цього онтогенетичне джерело гарної чи поганої пристосовності» [10].

Велику увагу ролі криз приділяє Д. Левінсон. Він відзначає, що життя складається з чергування періодів стабільного стану і періодів зміни. У період стабільного стану різні компоненти життя людини (робота, родина, дружні відносини, ідеали) знаходяться в рівновазі між собою. При цьому один-два компонента є центральними (звичайно 6-8 років). Період зміни настає, коли людина, відносно задоволена своїм життям, починає бачити його в новому світлі, тобто розуміє, що одні моменти свого життя вона переоцінювала, а інші – недооцінювала. Вона може усвідомити, що не виявляє свої здібності, не реалізує ідеали. У неї може з'явитися неясне почуття, що з нею щось не так. І лише коли людина починає розуміти, що їй необхідно змінити щось не в соціальному оточенні, а в собі самому, вона починає будувати нове життя на реальній основі.

Розуміння кризи як органічної частини процесу розвитку особистості присутнє також у роботі психологів екзистенціально-гуманістичного і трансперсонального напрямку – Р. Асаджіолі, С. Гроффа, А. Маслоу, К. Юнга. Криза розглядається ними в аспекті духовного росту людини. На думку С. Гроффа, стан кризи може бути важким і що лякає, але має величезний еволюційний і цілющий потенціал, є шляхом до більш повного життя. «Правильно зрозуміла і розглянута як важка стадія природного розвитку духовна криза може привести до спонтанного зцілення різних емоційних і психосоматичних розладів, до сприятливих змін особистості, до дозволу важливих

життєвих проблем» [6]. Відмовлення від духовного шляху і відповідного до нього кризового розвитку на індивідуальному рівні приводить до збідненого, нещасливого, не задовольняючого людини способу життя, збільшення числа емоційних і психосоматичних проблем. У колективному масштабі це може виявитися суттєвим фактором глобальної кризи, що загрожує виживанню людства і всього життя на планеті.

Представник психосинтезу Е. Йоманс виділяє в кризі період руйнування, проміжний період і період творення. Він звертає особливу увагу на відношення людей до першого етапу кризи – періоду руйнування. У цей час відбувається ламання бачення світу, пізнання самих себе і відносини до навколишнього. Люди, на думку Е. Йоманс, не виявляють до цього періоду належної уваги і поваги до тих, хто знаходиться на цьому етапі. Однак ніяке справжнє творення неможливе без руйнування старого, без символічної смерті минулого досвіду. Підтвердженням цього можуть служити обряди переходу з однієї вікової категорії в іншу (від дитинства чи юнацтва до зрілості, наприклад) [8].

Виклад основного матеріалу. Зробивши огляд емпіричних досліджень, ми можемо заключити, що найбільш досліджені вікові кризи, пов'язані з переходом людини на нову ступінь розвитку – у віці 3, 7 років, у підлітковий період, у середині життя і т.п. Вони часто стають підставами вікової періодизації (Л. С. Виготський, Е. Еріксон). Вікові кризи дорослих людей здобувають характер екзистенціальних, оскільки в їхнє переживання включаються проблеми сенсу життя і індивідуального існування. Крім екзистенціальних криз у дорослих можуть спостерігатися, як ми вже говорили, духовні кризи, загальною рисою яких є звертання до вищих цінностей. Особистісна криза в дорослих може викликати переживання ними тієї чи іншої важкої ситуації. Сімейна криза пов'язується з переходом родини на нову ступінь її життєвого циклу, що викликає зміни в її структурі і взаємозв'язках з іншими соціальними групами. Сімейна криза торкається «Я» людини як члена родини. Професійний розвиток може викликати кризу професійного «Я» [1; 10].

Далі необхідним було визначення етапів вікової кризи. Базуючись на поглядах Л. С. Виготського, ми можемо розподілити кризовий вік на *передкритичну*, *власне критичну* і *посткритичну* фази.

Передкритична фаза полягає в тому, що дитині відкривається неповнота тієї реальної форми, у якій вона живе. Далі настає власне критична фаза, яка складається з трьох етапів. На першому етапі відбувається спроба безпосередньо реалізувати найбільш загальні уявлення про ідеальну форму (ідеалізовані і наївні) у реальних життєвих ситуаціях. Дитина робить спробу матеріалізувати ідеальну форму. Далі настає етап конфлікту, який розглядається як необхідна умова нормального розвитку в кризі. Його позитивний зміст полягає в тому, що на цьому етапі для самої дитини розкривається неможливість прямого втілення ідеальної (ідеалізованої) форми в реальне життя.

Конфлікт створює умови для диференціації цих обмежників. Перш ніж критична фаза завершиться, повинна відбутися рефлексія власних здібностей і повинен виникнути новотвір кризи. Вона являє собою інтеріорізацію конфлікту між бажаним і реальним. Падіння самооцінки (чи її диференціація) наприкінці критичного періоду і є свідченням того, що суб'єктивізація (на основі рефлексії) відбулася. Криза завершується посткритичною фазою, що представляє собою створення нової соціальної ситуації розвитку. У цій фазі завершується перехід реальне-ідеальне і своє-інше, приймаються нові форми культурної трансляції ідеальної форми (нова ведуча діяльність), відбувається пошук нового «значимого іншого». Реалізується нова ідеальна, а не ідеалізована форма, не формальна, а повноцінна [6].

На підставі теоретичного аналізу було виділено основні ознаки юнацької кризи: низька самооцінка, імпульсивність, егоцентризм, незрілі моральні оцінки, вживання алкоголю та наркотиків, обтяженість відсутністю зобов'язань, які на нашу думку можна визначити за допомогою методик «Вивчення загальної самооцінки за допомогою процедури тестування» (опитувальник Г. М. Казанцевої), ПДО К. Лічко, «Минуле, теперішнє, майбутнє» (за К. М. Полівановою). Професійне самовизначення діагностувалось завдяки методики «Мотивація професійної діяльності» (за К. Замфір в модифікації А. Реана), в основу якої покладена концепція про внутрішню і зовнішню мотивацію.

Метою нашого емпіричного дослідження є виявлення ознаки юнацької кризи і простежити, яким чином переживання кризи впливає на професійне самовизначення. В дослідженні приймало участь 268 учнів старших класів міста Одеси та Одеської області.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л. С. Собрание сочинений: В 6 т. / Л.С. Выготский. – Т. 4. - М., 1984.
2. Гамезо М. В. Возрастная психология: личность от молодости до старости: учебное пособие / М.В. Гамезо, В.С. Герасимова, Г.Г. Горелова, Орлова Л. М. – М.: Педагогическое общество России, 2001. – 272 с.
3. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : В 2 т. / А. Н. Леонтьев. – Т. 1. - М., 1983.
4. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. Вузов / В. С. Мухина – М.: Издательский центр «Академия», 1999. – 456 с.
5. Павлов И. П. Лекции о работе больших полушарий головного мозга / И. П. Павлов – Полн. собр. соч. Изд. 2-е, доп., т. IV. М.-Л., Изд-во АН СССР, 1951.

REFERENCES

1. Vygotskii, L. S. (1984). *Sobranie sochinenii [Selected Works]*. (Vol. 6). Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiiya» [in Russian].
2. Gamezo, M. V. & Gerasimova V.S. (Ed). (2001). *Vozrastnaia psikhologiya: lichnost ot molodosti do staros-*

В результаті дослідження ми отримали такі результати: 12% юнаків, які переживають кризу, мають найкращі оптимальні мотиваційні комплекси: $BM > ZPM > ZNM$ и $BM = ZPM > ZNM$, 7% юнаків, які переживають кризу мають найгірший мотиваційний комплекс $ZNM > ZPM > BM$, де BM – внутрішня мотивація; ZPM – зовні позитивна мотивація; ZNM – зовні негативна мотивація. Решта досліджуваних, що переживає кризу, має неоптимальні типи.

Таким чином, при порівнянні результатів можна зробити висновок про те, що під час переживання кризи дуже великим є вплив зовнішніх факторів, які перешкоджають внутрішньому усвідомленому вибору. Від того, як буде долатися юнацька криза, залежить в подальшому розв'язання соціальних потреб завдяки отримання професійної спеціальності. Тому вивчення і профілактика особливостей вікових криз буде сприяти психічному здоров'ю молоді.

Висновки. У вітчизняній та зарубіжній психологічній науці немає єдиного визначення поняття кризи, тому, при виділенні типів криз треба враховувати кілька критеріїв, а саме: віковий аспект, тривалість, результативність, діяльнісний аспект.

Найтипівішими характеристиками кризи є наявність різких змін у короткі відрізки часу, невиразність межі кризи, кульмінаційна крапка у середині кризового періоду, конфлікти з навколишніми, наявність руйнування в розвитку.

Для юнацтва найбільш притаманні ознаки даного вікового кризового періоду, як низька самооцінка, імпульсивність, егоцентризм, незрілі моральні оцінки, вживання алкоголю та наркотиків, обтяженість відсутністю зобов'язань, які були виявлені за допомогою надійних та валідних психодіагностичних методик.

6. Поливанова К. Н. Психология возрастных кризисов: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. / К. Н. Поливанова – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 184с.

7. Словарь психолога-практика / Сост. С. Ю. Головин. – 2 изд., перер. и доп. – МН.: Харвест, М.: АСТ, 2001. – 976 с.

8. Хьелл Л. Теории личности. – 3-е изд. / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб.: Питер, 2009. – 607 с.

9. Эльконин Д. Б. Введение в психологию развития. / Д. Б. Эльконин. – М., 1994.

10. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М., 1996.

ti: Uchebnoe posobie [Psychology: personality from youth to old age]. Moscow: Pedagogicheskoe obshchestvo Rossii [in Russian].

3. Leontev, A. N. (1983). *Izbrannye psikhologicheskie proizvedeniia* [Selected psychological works]. (Vol. 2). Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiia» [in Russian].

4. Muhina, V. S. (1999). *Vozrastnaia psikhologiiia: fenomenologiiia razvitiia, detstvo, otrochestvo* [Psychology: phenomenology of development, childhood, adolescence]. Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiia» [in Russian].

5. Pavlov, I. P. (1951). *Lektsii o rabote bolshikh polusharii golovnogo mozga* [Lectures on the work of the cerebral hemispheres] (Vol. IV). M.-L.: Izd-vo AN SSSR [in Russian].

6. Polivanova, K. N. (2000). *Psikhologiiia vozrastnykh krizisov* [Psychology of age crises]. Moscow: Izdatelskii tsentr «Akademiia» [in Russian].

7. Golovin, S. Yu. (2001). *Slovar psikhologa-praktika* [Dictionary of practical psychologist]. Mn.: Harvest, M.: AST [in Russian].

8. Hell, L. & Zigler, D. (2009). *Teorii lichnosti* [Theories of Personality]. SPb.: Piter [in Russian].

9. Elkonin, D. B. (1994). *Vvedenie v psikhologiiu razvitiia* [Introduction to the Psychology of Development]. Moscow: [in Russian].

10. Erikson, E. (1996). *Identichnost: yunost i krizis*. [Identity: Youth and Crisis]. Moscow [in Russian].

Анна Александровна Кондрицкая,

*старший преподаватель кафедры теории и методики практической психологии,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
Фонтанская дорога, 4, г. Одесса, Украина*

Даниил Валерьевич Данилов,

*студент 4 курса Факультета психологического образования,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
Фонтанская дорога, 4, м. Одесса, Украина.*

КРИЗИС И ЕГО ВЗАИМОСВЯЗЬ С ВОЗРАСТНЫМИ ОСОБЕННОСТЯМИ ЛИЧНОСТИ

В статье рассмотрены различные теоретические подходы отечественной и зарубежной психологии по вопросам определения феномена «кризис». Проанализированы психологические особенности возрастного кризиса, критерии и типы жизненных кризисов, характеристики основных кризисных периодов. Определены теоретические подходы к раскрытию существенного содержания развития в критические возрасты, особенности развития ребенка в период переживания возрастного кризиса. Выявлены этапы возрастного кризиса. В материалах представлено описание проблемы кризиса в контексте развития и периодизации детства. Выделены две стороны кризиса, которые необходимо учитывать, раскрывая его психологическую структуру и значение для последующего развития ребенка. Представлено существенное содержание развития в критические возрасты, которое заключается в возникновении своеобразных и специфических новообразований и качественно отличается от новообразований стабильных возрастов. На основе теоретического анализа разведены понятия «критический период» и «кризис». На основе проведенного исследования выделены основные признаки юношеского кризиса и прослежено, каким образом переживания кризиса влияют на профессиональное самоопределение. Выявляется влияние внешних факторов, препятствующих внутреннему осознанному выбору, и от того, как будет преодолеваться юношеский кризис, зависит в дальнейшем решение социальных потребностей благодаря получению профессиональной специальности.

Ключевые слова: кризис, возрастной кризис, жизненный кризис, кризисный период, юношеский кризис.

Anna Kondrytska,

*Senior Teacher of the Department of Theory and Methodology of Applied Psychology,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
4, Fontanska Doroha St., Odesa, Ukraine*

Daniil Danylov,

*4th year student of the department of psychological education,
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
4, Fontanska Doroha St., Odesa, Ukraine*

CRISIS AND ITS RELATIONSHIP TO AGE-RELATED CHARACTERISTICS OF INDIVIDUAL

In this article we distinguished different theoretical approaches of native and foreign psychology over the questions of the definition the phenomenon «crisis». Analyzed the psychological characteristics of age crisis, criteria and types of life crises, features major crisis. Theoretical approaches to disclosure substantive content of the critical ages, especially the development of children between the age experiencing crisis. It is shown age stages of the crisis. In a description of the materials problems in the context of crisis and periodization of childhood. Highlight two sides crisis that must be considered, revealing its psychological structure and importance for further development of the child. Presented by significant content development at critical ages that is unique and specific occurrence of tumors and neoplasms qualitatively different from the stable ages. Based on the theoretical analysis diluted the concept of «critical period» and «crisis». Based on the

study highlights the main features of the crisis and youth traced how the crisis affects the experience of professional self-determination. The article revealed the influence of external factors that hamper the internal conscious choice, and how youth will overcome the crisis in the future depends on addressing social needs through vocational specialty. It turns out the study and prevention of age-management features, and their impact on the mental health of young people.

Keywords: crisis, age crisis, life crisis, crisis period, crisis of youth.

Подано до редакції 06.08.2015
